

TA'LIMDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI: YANGI TENDENSIYALAR

Sultanov Bazar

Dotsent, "Axborot texnologiyalari" kafedrası

O'zbekiston Davlat San'at va Madaniyat Instituti, Toshkent

Annotatsiya: Axborot jamiyatini yaratish mamlakatimiz taraqqiyotining eng muhim ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Hozirgi vaqtda informatizatsiya jarayonlarining huquqiy asosi shakllantirilgan bo'lib, yangi telekommunikatsiya va axborot xizmatlarini taqdim etishga qaratilgan milliy axborot-kommunikatsiya infratuzilmasi rivojlantirilmoqda.

Kalit so'zlar: AKT, ta'lim, innovatsiya, interaktiv ta'lim texnologiyalari.

INFORMATION TECHNOLOGIES IN EDUCATION NEW TRENDS

Sultanov Bazar

Associate Professor, Department of Informatics

Uzbek State Institute of Arts and Culture. Tashkent.

Abstract: *Creating an information society is one of the most important priorities of our country's development. At present, the legal basis for informatization processes has been formed, and the national information and communication infrastructure is being developed to provide new telecommunications and information services.*

Keywords: *ICT, education, innovation, interactive education technologies.*

Mamlakatimiz innovatsion rivojlanish yo'nalishida jadal taraqqiy etayotgan bir davrda, kelajagimiz davomchilari bo'lgan yoshlarning ijodiy g'oyalari va ijodkorligini har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirish, shuningdek, ilg'or xorijiy tajriba va xalqaro mezonlar asosida baholash tizimini takomillashtirish hamda ilmiy-tadqiqot muassasalari bilan yaqin hamkorlik qilish zarur.

AKTdan foydalanishning hozirgi bosqichi deyarli barcha ta'lim darajalarida axborot resurslari va internet xizmatlarining keng tarqalishi va mavjudligi, talabalar va o'qituvchilarning shaxsiy kompyuterlari va kirish qurilmalaridan foydalanishi, ta'lim jarayoniga multimedia hamda interaktiv o'quv vositalarining faol jalb etilishi, pedagogik faoliyatni tashkil etish uchun yangi elektron vositalar va texnologiyalarning yaratilishi bilan tavsiflanadi.

Jamiyatning barcha sohalariga AKTning keng kirib kelishi ta'lim tizimida ularni qo'llash uchun zarur rag'batlarni yuzaga keltirmoqda. Boshqa tomondan, axborot texnologiyalaridan foydalanishga yuqori darajada tayyorgarlik va infratuzilmaning rivojlanganligi, bilimlarning o'sish sur'atlari va katta hajmi, talabalar hamda jamiyat tomonidan muvaffaqiyatli o'zini-o'zi ro'yobga chiqarish uchun zarur bo'lgan gumanitar va kasbiy kompetensiyalarga qo'yilayotgan talablarning ortishi "elektron" ta'lim mazmunini yuqori sifatli ishlab chiqish, zamonaviy texnologiyalardan samarali foydalanish va ularni malakali kadrlar bilan ta'minlash, shuningdek, axborot xavfsizligini ta'minlash muammolarini yanada keskinlashtirmoqda. Jamiyat tomonidan "umrbod ta'lim"ga bo'lgan yuqori qiziqish va keng talab, shuningdek, sifatli va zamonaviy ta'limning mavjudligi bo'yicha qo'yilgan talablarga javoban, informatizatsiya tizim rivojlanishining muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Bizning zamonaviy jamiyatimiz kundalik hayotimizning barcha sohalariga singib ketgan yangi kompyuter texnologiyalari ta'siri ostida. Biz axborotni almashamiz, uni tarqatamiz va qabul qilamiz, natijada global axborot makonini shakllantiramiz. Ammo bu bilimlar tor ko'lamda, chunki o'qish jarayoni asosan ma'lum bir sohadagi qiziqishlar hisobiga kechadi va natijada bolalar ko'pincha kompyuter o'yinlari, ijtimoiy tarmoqlar va boshqa ko'ngilochar resurslar bilan tanish bo'lib qolishadi, biroq o'qishga qiziqmaydilar, hatto ba'zan yetarli darajada ta'lim olmaydilar. Bunga sabab — ta'lim tizimi jamiyat va umuman dunyo taraqqiyotidagi keskin tendensiyalarga moslashib ulgurmaganidir. Shu bois, hayotning faqat birinchi yarmida ta'lim olishga asoslangan an'anaviy tizim

ma'naviy jihatdan eskirgani va uni uzluksiz ta'lim hamda umrbod o'qish tizimi bilan almashtirish zarurligi haqidagi tushuncha tobora kuchayib bormoqda [1].

Ta'limning yangi shakllari o'quv jarayonida interaktivlik va hamkorlik bilan tavsiflanadi. Yangi ta'lim nazariyalari, talaba markazli ta'lim, vaqt va makon chegaralarisiz o'qish imkoniyatlarini yaratish zarur. Ta'lim sifatini oshirish uchun yangi ta'lim texnologiyalaridan keng foydalanish rejalashtirilmoqda, ularning standartlashtirishga doir yondashuvlari esa batafsil muhokama qilinmoqda.

Hozirgi paytda ko'plab davlatlarda, jumladan O'zbekistonda ham, ta'limga axborot texnologiyalarini joriy etish tendensiyasi endigina kuchayib bormoqda. Ko'pincha bu jarayonni zamonaviy texnologiyalar haqida aniq tushunchaga ega bo'lmagan, eski o'qitish usullariga tayanadigan insonlar amalga oshirmoqda. Shuningdek, joriy etilishning sustligi bir necha yil avval boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kompyuter texnologiyalarini yetarli darajada bilmaganligi bilan izohlanadi. Natijada ular ma'lum texnologiyalardan ma'lum bir fanlarni o'qitishda qanday foydalanishni tasavvur qila olmaganlar. Ko'p hollarda kompyuter darslarini informatika o'qituvchilari olib borgan, ular esa axborot texnologiyalarini ta'lim jarayonida qo'llash bo'yicha yetarlicha tajribaga ega emas edilar. Shuningdek, maktablarda kompyuterlar mavjud bo'lsa-da, yuqorida tilga olingan sabablar tufayli ularning barcha imkoniyatlari to'liq joriy etilmagan. Biroq ta'lim innovatsion bosqichlardan o'tib, asta-sekinlik bilan axborot texnologiyalaridan foydalanishga doir yetarli bilim va tayyorgarlikka ega yangi mutaxassislar bilan boyib bormoqda.

Ta'limni kompyuterlashtirish keng qamrovli innovatsion rejaning faqat boshlang'ich qadami bo'lib, kompyuter texnologiyalarini ta'limga joriy etishda asosiy e'tibor texnologiyaning o'ziga emas, balki uning ta'lim jarayoni bilan o'zaro aloqasi va umumiy ta'lim tizimidagi o'rniga qaratilishi kerak. Axborot texnologiyalari ta'lim jarayonining o'z modelini o'zgartirish imkonini va zaruratini keltirib chiqarmoqda: reproduktiv o'qitishdan – bilimlarni bir boshdan

ikkinchisiga, o'qituvchidan talabaga "ko'chirish"dan – ijodiy modelga o'tish. Bu jarayonda yangi texnologik va texnik vositalar yordamida darslarda hayotiy vaziyat yoki jarayon modellashtiriladi va o'qituvchi rahbarligida talabalar o'z bilimlarini qo'llab, modellashtirilgan vaziyatni tahlil qilish va qo'yilgan vazifalarga yechim ishlab chiqishda ijodiy qobiliyatlarini namoyon etishlari kerak bo'ladi.

Yangi texnologiyalar va butun bir kutubxona bilimini o'zida jamlay oladigan o'quv tizimlari qo'llanilmoqda, masalan, elektron kitoblar yoki planshetlar asta-sekin oddiy kitoblarning o'rnini bosadi. Maktab ta'limi ham asta-sekin qurilmalarga asoslangan o'quv shaklini kasb etmoqda, bunda har bir o'quvchi mustaqil ravishda masalaning yechimini planshetda kuzatishi, kerak bo'lsa, dasturga mukammal ega bo'lishi uchun uni qayta-qayta ko'rishi mumkin bo'ladi. Bu esa materialni o'zlashtirish samaradorligini bir necha barobarga oshiradi, o'qituvchilar esa o'quvchilarning o'zlashtirish jarayonini osonlik bilan kuzatib, keyinchalik ularning har biri uchun materialni individual tarzda o'zgartira oladilar [4–6]. Albatta, bu amaliyot hali keng tarqalmagan, chunki butun ta'lim tizimini tubdan o'zgartirish talab etiladi. Ammo allaqachon ko'plab mamlakatlarda "sinov" ta'lim muassasalari tashkil etila boshlagan bo'lib, ular ma'lumotni o'zlashtirishda sezilarli o'sishni namoyish qilmoqda va o'quvchilarning ijodiy hamda ijtimoiy rivojlanishiga hissa qo'shmoqda. Biz hozir yangi o'quv davri bo'sag'asida turibmiz. Yaqin kelajakda axborot texnologiyalarining joriy etilishi natijasida talabalar istalgan joyda va istalgan vaqtda erkin bilim olish imkoniyatiga ega bo'lishi ta'lim konsepsiyasini butunlay o'zgartiradi. Har kim o'ziga zarur bo'lgan bilimlarni olishi mumkin bo'ladi, ta'lim muassasalarida joy yetishmovchiligi muammo bo'lmaydi, chunki odatiy shakldagi maktab va universitetlar asta-sekin yo'qola boshlaydi, masalan, bir necha yuz ming talabani bimalol qamrab oladigan ta'lim muassasasi shakllanishi mumkin.

Virtual haqiqatning rivojlanishi atrof-muhitni yozib olish imkonini beradi, bunda ma'ruzalarda "jismonan" ishtirok etish yoki qat'iy belgilangan dars jadvaliga rioya qilish zarurati bo'lmaydi. Istalgan joydan bir zumda bilimga kirish imkoniyati keng ko'lamda uyda o'qishni ta'minlaydi. Ta'lim muassasasining asosiy vazifasi "ta'lim berish"dan "o'zlashtirilgan bilimni tekshirish va diplom berish"ga o'zgaradi.

Shu sababli, o'qituvchi dars jarayonini yaxshi tashkil etishi uchun nafaqat bilimli bo'lishi, balki yaxshi pedagogik mahorat va uslublarga ham ega bo'lishi zarur. U qachon va qanday qilib talabalarga ta'sir ko'rsatishni bilishi, shu bilan birga mehnat qilib, ko'proq natijaga erishish yo'llarini izlashga intilishi kerak.

Savol berish ham bir san'atdir, o'qituvchi uni chuqur anglab yetishi va talabaga singdirib bera olishi lozim. Savolning mohiyatidagi noaniqlik talabani izlanishga intilishini rag'batlantiradi.

O'zaro ta'sir pedagogikasi o'qituvchi va talaba o'rtasida birdamlik, ishonch, o'zaro yordam va ijodiy hamkorlik muhitini yaratadi. Bu esa, o'z navbatida, yoshlar tomonidan chin insoniy qadriyatlarni anglash va tan olishni kafolatlaydi.

Talabalarni o'qitish va tarbiyalashning murakkab vazifalarini hal etishda o'qituvchining dunyoqarashi, kasbiy mahorati, san'ati, iste'dodi, ijodiy faolligi va madaniyati hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Bu ishlarni amalga oshirish jarayonida har bir o'qituvchi, eng avvalo, tashkil qilinayotgan darsning mazmunini chuqur o'rganishi, uning natijalariga jiddiy e'tibor qaratishi va shu orqali talaba shaxsiga ijobiy ta'sir ko'rsatishga intilishi kerak. Shu bilan birga, vatanparvarlik, milliy g'urur va Vatan ravnaqi uchun xizmat qilish kabi fazilatlarni rivojlantirish yo'llarini izlash muhimdir.

Adabiyotlar:

1. Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society*. Wiley-Blackwell.

2. UNESCO. (2023). *ICT in Education: Policy, Infrastructure and Pedagogy*. Paris: UNESCO Publishing.
3. Anderson, T., & Dron, J. (2011). *Three generations of distance education pedagogy*. The International Review of Research in Open and Distributed Learning, 12(3), 80–97.